

**Програма
вступного фахового випробування
з дисципліни „Філософія”**

При вступі на навчання для здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня **“Магістр”**
на базі здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня **“Бакалавр”**, **“Спеціаліст”**/
освітньо-кваліфікаційного рівня **“Спеціаліст”**
на базі здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня **“Бакалавр”**

*спеціальність 7.02030101 – філософія
8.02030101 - філософія*

Київ - 2011

Пояснювальна записка

В програмі визначені основні питання теорії, методології та методики загального курсу філософії як навчальної дисципліни і як базового курсу філософської освіти, який спрямований на розширення та поглиблення знань студентів у галузях історико-філософської науки, а також філософських концепцій і теорій. Отже, в програмі представлений широкий обсяг матеріалу як в історичному й культурологічному плані, так і розглядаються проблеми метафізики, гносеології, натурфілософії, філософської антропології, філософії історії, філософії освіти, соціальної філософії, важливі соціально-політичні, методологічні, а також етичні та естетичні питання.

У абітурієнтів мають бути сформовані наступні практичні навички:

- вони повинні оволодіти спеціальною філософською термінологією, категоріально-понятійним апаратом;
- опанувати методику прочитання спеціальної філософської літератури, оригінальних філософських текстів;
- засвоїти вміння вести філософський діалог та філософський дискурс в цілому;
- розвинути особистісну потребу у філософуванні як способі світопізнання і світорозуміння;
- осягнути потребу в реалізації філософської культури в процесі професійної діяльності.

При цьому абітурієнти мають знати наступне:

- об'єкт, предмет, методи та наукові завдання філософії;
- розуміти філософію як теоретичну форму світогляду, спрямовану на критичне дослідження та вирішення світоглядних проблем;
- основні історичні етапи та теоретичні рівні розвитку світової філософії;
- сучасні тенденції у розвитку світової філософської думки;
- основні філософські концепції і теорії.
-

На основі цих знань у абітурієнтів повинні бути сформовані наступні вміння:

- виокремлювати особливості та характерні риси філософського мислення;
- порівнювати між собою провідні ідеї окремих філософських шкіл;
- осмислювати та розрізняти філософську проблематику основних етапів розвитку філософської думки;
- аналізувати різні філософські системи у межах одного історико-філософського періоду;
- опанувати знання про основні філософські концепції і теорії, проводити між ними розрізнення і зв'язки;

- самостійно опрацьовувати матеріал і проводити критичну роботу з філософськими текстами.

Зміст програми

Частина 1. Вступ до філософії, її понять, проблем і розділів.

1. Філософствування і філософія. Значення терміну „філософія”, попереднє уявлення про його зміст. Філософія як умонастрій (смысл φίλος), розумова діяльність, сукупність світоглядних знань. Світогляд, його типи і ознаки. Міф як духовна передумова філософії та світогляд первісно-родового суспільства. Головні риси і виміри міфу. Консерватизм міфологічного світогляду. Трансформація міфу під впливом суспільних змін. Соціальні, політичні і пізнавальні передумови філософського світогляду. Феномен філософствування, уявлення про його витoki (подив, сумнів, страх, страждання, свобода, вина, стрес тощо). Відкриття метафізичної реальності, становлення предмету та лексики філософії. Суб’єкт філософствування; інтенціональність, рефлексивність, герменевтична здатність. Засоби та цілеспрямованість філософської діяльності. Специфіка результатів філософствування — філософських знань.

2. Традиційні проблеми і розділи філософії. Природа філософських проблем, їх зв’язок з основоположними питаннями людського буття. Узагальнене відображення ними пограничних ситуацій, значимих дим індивіда та суспільства. Смысложиттєвий сенс філософської проблематики. Головні групи смысложиттєвих питань і відповідні розділи філософії. Питання про позафізичні, незмінні, надійні підстави суцього (Метафізика і її підрозділи: онтологія, спекулятивні теологія, психологія, космологія). Про змінюваність і плинність суцього та закономірності змін (Діалектика), Про пізнаваність метафізичних і діалектичних реалій, умови істинності знань (Гносеологія). Про здатність людини пізнанням і практичною діяльністю змінювати і стабілізувати суцце (Праксеологія). Природа як підстава і сфера існування людини (Натурфілософія). Про природні і метафізичні виміри людини, умови її існування, сутність і призначення (Філософська антропологія). Про підстави суспільства, його стабільності і змінюваності (Соціальна філософія). Питання про рушійні сили історії, її закономірності, спрямованість і сенс (Філософія історії). Про можливості і межі наукового і філософського пізнання природи, людини, історії, метафізичних реалій, та про ефективні методи отримання істинних знань (Філософія науки і філософська методологій). Особливості феноменології, логіки осмыслення і розв’язання філософських проблем. Плуоралізм і взаємосуперечливість розв’язків. Необхідність діахронного, історичного підходу до їх вивчення і засвоєння. Особистісна значимість знань про наявні варіанти розв’язання смысложиттєвих питань.

3. Філософія в системі культури. Функції філософії. Соціокультурний сенс філософії. Її загальні особливості у порівнянні з міфом, релігією, мистецтвом і наукою. Суспільна значущість філософії. Світоглядна, методологічна, пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, прогностична, критична функції. Умови функціонування філософії в соціокультурній системі. Акумуляція

і трансляція світоглядного досвіду. Роль освіти. Місце філософії у вищій освіті, її значення для формування творчої особистості фахівця. Повнофункціональна особистість. Базові і актуалізуючі потреби. Роль фахових дисциплін у підготовці фахівця до задоволення базових потреб. Роль філософії в актуалізації його зверхпотреб. Риси повнофункціональної особистості, формуванню яких сприяє засвоєння філософії. Самостійність мислення і незалежність від авторитетів. Глибока самосвідомість і рефлексія. Гнучкість і здатність до самоперебудови у відповідності зі зміною обставин життя. Концептуалізована система ціннісних уявлень. Здатність до герменевтичної діяльності і розуміння. Здатність до творчості, смислонаповнення власного життя, стійкість щодо абсурду.

Частина II. Історична еволюція проблем і розділів філософії.

1. Філософія Стародавнього світу. Умови формування та загальні риси філософії Стародавності. Перед філософія в Стародавній Індії. Веди, Упанішади, Араньяки. Махабхарата і Рамаєна. Особливості ведичної релігії, її трансформація під впливом суспільних змін в епоху, "бродіння умів". Ортодоксальні даршани; санх'я, йога, ньяя, вайшешика, міманса, веданта. Неортодоксальні філософсько-релігійні вчення: чарвака-локаята. джайнізм, буддизм. Зародження філософії у Стародавньому Китаї. Давньокитайська міфологія та епос. Епоха "царств, що борються". Конфуцій про підстави суспільного порядку. Мудрість і суспільна гармонія. Даосизм про начала буття та ідеал мудреця. Метафізика, праксеологія і антропологія даосизму. Школа моїстів. Роль освіти в Стародавньому Китаї. Антична філософія, її витоки та особливості. Міф і логос. Соціальні передумови еволюції міфу до логосу. Досократична філософія. Мілетська школа (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен). Піфагор та піфагорійська школа. Філософія Геракліта Ефеського. Елейська школа (Ксенофан, Парменід, Зенон, Мелісс). Філософські погляди Змпедокла і Анаксагора. Атомістична школа (Левкіпп, Демокріт та інші). Софістика. Сократ та становлення античної філософської класики. Класика як соціокультурний феномен. Сократичний переворот в філософії, його зміст. Сократичні школи. Головні проблеми і розділи філософії Платона. Принцип софійності. Діалог і діалектика. Антропологія, психологія і соціологічні погляди. Платонівська Академія. Філософська система Аристотеля, його метафізика, антропологія, соціологія і методологія. Епістемний принцип. Метафізика і формальна логіка. Лікей, Елліністична та римська філософія. Епоха еллінізму, її особливості. Головні школи елліністичної і римської філософії. Стоїцизм: Зенон Кітійський, Хрисіпп із Сол, Патеній, Посідоній, Сенека, Епиктет, Марк Аврелій. Епікуреїзм: Епікур, Лукрецій Кар. Скептицизм: Піррон, Тімон Фліунський, Енесідем, Агріппа, Секст Емпірик. Неоплатонізм: Плотін, Порфірій, Ямвліх, Саллюстій, Прокл, Іоанн Дамаський, Вплив неоплатонізму на розвиток християнської середньовічної філософії. Антична освіта і головні типи навчальних закладів. Місце філософії в античній освіті.

2. Філософування в епоху Середньовіччя. Середньовічна культура, її релігійні і світські виміри. Релігійний ґрунт середньовічної філософії. Особливості її проблематики. Монотеїзм і креаціонізм. Тринітарна проблема. Час і вічність. Одкровення і знання. Віра і розум. Проблема теодицеї.

Антропологічна проблематика. Есхатологічні питання. Особливості методологічних пошуків. Про періодизацію середньовічної філософії. Апологетика, її філософський зміст. Іустин Мученик, Татіан Сірієць, Квінт Тертуліан, Іриней Ліонський, особливості їхнього бачення метафізичних і антропологічних проблем. Александрійська катехітична школа. Александрійські апологети - Климент і Ориген. Доктрина трьох смислів Біблії. Боротьба апологетів проти ересей (гностицизму, маніхейства, докетизму, субординаціонізму, аріяства). Східна та західна патристика у пошуках філософських засад. Кападокійські отці церкви - Василій Великий, Григорій Нісський, Григорій Назіанин. Звернення до неоплатонізму як засобу розв'язання теологічних питань. Західні патристи - Амвросій, Ієронім, Аврелій Августин, їхні філософські знахідки. Псевдо-Діонісій Ареопагіт і містична теологія. Філософські орієнтації ранньої схоластики. Роль Іоанна Дамаскіна, Марціана Капелли, Северина Боеція у становленні середньовічної освіти, Каролінгське відродження. Феномен школи. Філософські питання організації освітнього процесу. Схоластика. Універсальні поняття як начала систематизації знань і їх викладання. Алкуїн Йоркський, Фредегізій Турський і загострення проблеми універсалій. Реалізм (Іоанн Скот Еріугена, Ансельм Кентерберійський). Номіналізм (Іоанн Росцелін, П'єр Абеляр). Ісламські та іудаїстські впливи на схоластичну філософію. Аль-Кінді. Аль-Фарабі, Ібн-Сіна, Аль-Газалі, Ібн-Рушд, Філон Александрійський, Саадія бен Юсіф, Ізраелі, Соломон ібн Гебіроль, Ієгуда Галеві, Мойсей Маймонід. Арабський та єврейський аристотелізм. Розквіт та криза схоластичної філософії. Феномен університету, його особливості у порівнянні з Академією, Ліцеєм, Школою. Сігер Брабантський і "латинський" аверроїзм в Сорбонні.

Розповсюдження аристотелізму в Оксфорді (Роберт Гроссетест, Роджер Бекон). Паризькі дискусії щодо аверроїзму і аристотелізму. Етьєн Тамп'є, Джованні Бонавентура, Альберт Великий. Фома Аквінський, його погляди на головну проблематику схоластики. Реакція на томізм. Іоанн Дуне Скот, Вільям Оккам та інші. Пізньосередньовічна містика. Спекулятивні і морально-практичні течії в релігійній містиці. Сутність містики. Західна містика пізнього середньовіччя (Іоганн (Мейстер) Екхарт, Генріх Сузо, Іоганн Таулер, Ян ван Рюїсбрук). Східна Пізньосередньовічна містика, як наслідок розчарування схоластикою. Григорій Палама: ісихазм та синергія. Вплив Ісихазму на Візантійську церкву та східнослов'янське православ'я. Філософська проблематика в культурі Київської Русі. Особливості світогляду давніх слов'ян. Східні та західні впливи на киеворуську культуру і філософствування. Метафізичні, гносеологічні, натурфілософські, антропологічні і філософсько-історичні уявлення. Головні літературно-філософські пам'ятники, їх автори.

3. Філософія Відродження. Ренесанський гуманізм та індивідуалізм. Дайте, Петрарка, Салютаті, Бруні, Альберті, Манетті - їх роль у популяризації античної культури. Концепції "громадянського гуманізму". Стиль мислення і життя гуманістів епохи Відродження. Спроба Л. Валли відродити епікуреїзм та гедоністичний індивідуалізм. Неоплатонізм, піфагореїзм та ареопагітика у творчості М. Кузанського. Флорентійська Академія. Гімназія. Платонізм

Плітона, Фічіно і Мірандоли. Аристотелізм П.Помпонаці. Реформація, її ідеї. Феномен протестантизму, його течії та зв'язок з середньовічною містикою, Соціальні теорії (М.Маккіавеллі, Т.Мор, Т.Кампанелла та ін.). Гуманістичні ідеї Еразма Роттердамського. Природознавчі досягнення М. Коперніка, Й.Кеплера, Парацельса, Тіхо де Браге. Злам середньовічного уявлення про Землю як центр універсуму і про людину як царя природи, Пантеїзм Дж. Бруно. Скептицизм М. Монтеня. Значення національних мов і традицій у становленні нового світобачення. Розповсюдження передренесанських ідей на території України. Неоплатонізм, ареопагітика, ісихазм та аристотелізм, роль київських книжників в їх асиміляції. Популяризація гуманістичних ідей (Ю.Дрогобич, М.Русин, Ст.Оріховський та Ін.). Острозька школа. Полемісти раціоналістичного спрямування (М.Смотрицький, С.Зизаній, Л.Зизаній). І.Вишенський як полеміст, його протестантсько-містичні орієнтації. Філософствування в братських школах, Львівська, Київська, Луцька школи. Кисво-Печерська гімназія.

4. Філософські пошуки Нового часу. Особливості епохи. Новий час і Бароко. Формування нової парадигми філософствування. Наукова революція XVII ст. та проблема методу пізнання. Механіцизм, раціоналізм та емпіризм. Натуралістична антропологія Фр. Бекона, розробка нової моделі науки, емпіричного методу і розкриття причин помилок у пізнанні. Механістичний матеріалізм Т.Гоббса, його вчення про державу. Р.Декарт про самосвідомість як сутнісну властивість людини, про метод пізнання, Психофізична проблема. Раціоналізм Декарта, його послідовники. Б.Паскаль про можливості та межі розуму. Поняття субстанції в філософії Б.Спінози. Структура світу і структура розуму. Розум і пристрасті. Необхідність, творчість, свобода. Монадологія В.Лейбніца. проблема несвідомого. Особистіший вимір буття. Свобода, вибір, теодицея. Лейбніц і Ст.Яворський. Х.Вольф, Х.Баумайстер їх вплив на філософську освіту в Київській академії. Д.Локк і його критика теорії природжених ідей Декарта. Людська душа і проблеми її виховання. Філософія Локка і освіта. Суб'єктивно-ідеалістичні теорії XVIII ст. П.Бейль, Д.Берклі, Д.Юм. Проблема людини в філософії Просвітництва. Монтеск'є, Вольтер, Руссо. Французькі матеріалісти XVIII ст. про людину як складну машину. Ламетрі, Дідро, Гельвецій, Гольбах. Особливості механістичної методології в гуманітарних та природничих науках.

Українське просвітництво і Києво-Могилянська академія. Загальноосвітні і філософські курси. Вплив КМА на філософську думку українського та інших народів (Ф.Прокопович, С.Яворський, Г.Кониський, І.Гізель та Ін.). Г.Сковорода, його життя та філософія. Співвідношення теорії і практики. Самопізнання. Тлумачення Біблії. Антитетичний метод у філософії Г.Сковороди. Теорія пізнання. Світ, матерія, Бог. "Філософія серця". "Внутрішня людина". Концепція "сродної" праці. Есхатологічні погляди Г.Сковороди.

5. Розквіт та криза класичної філософії. Просвіта, романтизм, класицизм в європейській культурі. Передумови зародження класичної філософії. Німецьке просвітництво, його особливості: Лессінг, Шіллер, Гете.

Лейбніцеанство і вольфіанство. Роль середньовічної містики і протестантизму. Романтизм, його вплив на філософствуювання. Специфіка і місце німецької класичної філософії в історії філософської думки. І.Кант, два періоди його творчості. Сутність "коперніканського перевороту". Головні питання, що цікавили Канта в критичний період. Метафізика і наука. Межі метафізики. Гносеологія і антропологія. Людина як громадянин світів природи, свободи і краси. Теоретичний і практичний розум, здатність судження. Агностицизм І.Канта. Українські студенти І.Канта: І.Хмельницький, Ф.Туманський, Я.Рубан. Суб'єктивний ідеалізм Й.Г.Фіхте, його полеміка з Кантом. Три підстави "Науковчення", Діалектика Фіхте. Проблема "іншого Я". Ф.В.Й.Шеллінг, головні проблеми та періоди його творчості, Натурфілософія і об'єктивний ідеалізм Шеллінга. Система трансцендентального Ідеалізму, її підрозділи і проблеми. Полеміка з Фіхте і Регелем. Філософія одкровення. Роль пізнього Шеллінга у загостренні кризи класичної філософії. Абсолютний Ідеалізм Г.В.Ф.Гегеля, його "енциклопедія філософських наук". Гегель як освітянин. Метафізичні підстави "Енциклопедії". Діалектика і діалектична логіка. Натурфілософія і філософія духу. Антропологічні погляди Регеля, його філософія історії. Система і метод; критичні зауваження Шеллінга щодо їх співвідношення. Полеміка Шопенгауера з Гегелем, Л.Фейербах як критик гегельянства. Антропологічний матеріалізм Фейербаха, його натурфілософія і антропологія. Людина як природна, чуттєво-тілесна істота. Чуттєвість і розум. Спілкування та існування людської сутності. Любов як основа спілкування, Універсальність людини, Л.Фейербах і криза класичної філософії.

Романтизм в Україні, його стосунки з класикою. Проникнення ідей німецької класичної філософії в Україну в першій половині ХІХ ст.: Г.Г.Лодій, Й.Шад, Д.Велланський (Кавунник), А.Дудрович, М.Максимович, та інші. Класична освіта в Україні і Росії, її вплив на становлення класицизму в філософії. Два напрями професійної (класичної) філософії в Україні ХІХ-ХХ ст. - духовно-академічний і університетський. І.Скворцев, М.Карпов, Й.Міхневич, П.Авсенєв, О.Новицький, С.Гогоцький, П.Юркевич, П.Ліницький, О.Гіляров, Г.Челпанов, О.Козлов, М.Трубецький, В.Зеньковський, Г.Шпет. Філософська творчість українських письменників та вчених. Т.Шевченко, М.Драгоманов, І.Франко, Л.Українка, В.Вернадський та інші.

6. Посткласична філософія ХІХ — ХХ ст. Криза класицизму як соціокультурного явища. Нігілізм. Особливості кризи класичної філософії. Філософська класика як передумова прсткласичних філософських доктрин, або філософії модерну, А.Шопенгауер як критик гегельянства і фундатор філософії життя. Світ як воля і уявлення. Ірраціоналізм і песимізм. Імморалізм, переоцінка цінностей, нігілізм, воля до влади у творчості Ф.Ніцше. Ідеал надлюдини. Ідея вічного повернення. Інтуїтивізм, А.Бергсона, його "Творча еволюція". Віталізм і філософія історії О.Шпенглера. Ідеї філософії життя у творчості В.Дільтея,. Позитивізм О.Конта, Г.Спенсера, його антиметафізична спрямованість; Розповсюдження позитивізму в Україні (М.Драгоманов, В.Лесевич); і Росії (Д.Писарєв, М.Чернишевський). Позитивізм і пост

позитивізм; "реальна" освіта як антиподи класицизму. Другий позитивізм на рубежі XIX-XX ст. Неопозитивізм. Віденський гурток (М.Шлік, РЛСарндп., Ф.Франк, О.Нейрат). Львівсько-Варшавська школа (К.Твардовський, О.Айдукевич, А.Тарський) Роль Б.Рассела і Л.Вітгенштейна у розвитку позитивізму, Постпозитивізм (М.Бунге, Д.Армстронт, У.Солларс, К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатос, П.Фейерабевд, С.Тулмін та ін.). Передумови становлення марксизму та його філософії. Проблема відчуження людини, її пригноблення, і свободи, ідея самозвільнення індивідів. Соціально-практична орієнтація марксистської філософії. Нова концепція соціального буття, Категорія практики. Ідея принципової відмінності буття та свідомості. Два типи суспільних відносин. Поняття ідеології та перетвореної форми свідомості. Суспільний поступ як природно-історичний процес, його закони та суб'єкт. Походження людини. Матеріалістичне розуміння історії. Революційність практики як засобу досягнення комуністичного ідеалу. Концепція матеріалістичної діалектики, її зміст. Роль Г.В.Плеханова і російських марксистів у пропаганді марксистської філософії. Бачення філософії марксизму В.І.Леніним. діалектична методологія пізнання. Вплив марксистської філософії на інші філософські доктрини. Сучасна марксистська філософія про людину, її сутність та буття. Л.Альтюссер про антропологічну орієнтацію "молодого" Маркса. Марксизм і Франкфуртська школа. (М.Хоркхаймер, Т.Адорно, Г.Маркузе, Ю.Хабермас, Е.Фромм). Особливості онтології людського буття за Д.Лукачем. Розвиток діалектико-матеріалістичної філософії в сучасних умовах. Зародження екзистенціалізму. Екзистенціалізм С.К'єркегора як заперечення зведення людини до часткового моменту абсолютної ідеї. Людина як духовна істота, здатна до вибору і самовизначення. Проблема екзистенціальної Істини. Екзистенціалізм М.Хайдеггера, Ж.-П.Сартра, А.Камю, К.Ясперса. Головна антропологічна проблема екзистенціалізму. Людина в загальній структурі буття. Сенс існування. Трансценденція. Проблема свободи. Екзистенція і комунікація. Російськомовний екзистенціалізм. Екзистенціальні тенденції Київської філософської школи (Л.Шестов, М.Бердяєв та ін.). Проблема синтезу екзистенціалізму з марксистською філософією. Неокантіанство і Кант. Марбургська школа неокантіанства (Г.Коген, П.Наторп), розробка логіки і філософії науки. Баденська (Фрайбургська) школа (В.Віндельбанд, Г.Ріккерт). Розрізнення наук і проблема методології. Неокантіанські ідеї в Україні (Г.Челпанов). Ідея несвідомого і психоаналіз З.Фрейда, Структура психіки за Фрейдом. Психоаналітична антропологія людського буття. Феноменологія несвідомого. Психоаналіз і проблема антропосоціогенезу. Неофрейдизм. А.Адлер про суспільну природу підсвідомого. Проблема душі сучасної людини, психіка з енергетичної точки зору, структура і архетипи колективного несвідомого у філософії К.Юнга. Поняття "соціального характеру" в філософії Е.Фромма. Любов як найвища цінність. Антропологічна філософія. М.Шелер про природу людини та її місце у Всесвіті, Послідовники Шелера в пошуках сутнісних рис людини (Г.Плеснер, А.Гелен). Феномен людини в християнському еволюціонізмі П.Тейяра де Шардена. Структурна антропологія К.Леві-Строса. Еволюція релігійної філософії у XX ст. Неотомізм, його антропоцентрична

переорієнтація. (Я.Бохенський, К.Войтила, Е.Жільсон, Д.Мерсьє та ін). Проблема співвідношення віри, знань і цінностей у житті людини. Персоналізм. Особа як унікальна суб'єктивність, шляхи її самореалізації. Філософські погляди П.Флоренського та С.Булгакова. "Діалектична теологія". "Інтеграційний гуманізм" Ж.Марітена. Метафізика Е.Корета. Прагматизм. Ч.Пірс про діяльнісну активність. Принцип фанероскопії, Радикальний емпіризм У.Джеймса. Досвід, віра, істина. Критерії істини. Метафізика прагматизму. Принцип меліоризму. Інструменталізм Дж. Дьюї. Прагматизм, марксизм, герменевтика. Зародження феноменології (Ф.Брентано). Феноменологічна філософія про світ як основу суб'єктивності. Вплив феноменології на філософську антропологію (М.Шелер, М.Бубер), неотомізм, персоналізм, екзистенціалізм, герменевтику, Філософські погляди Г.Шпета, С.Франка, Д.Чижевського, Особливості феноменологічної методології. Філософська герменевтика, її витоки. Ф.Шлейєрмахер про природу розуміння. В.Дільтей про герменевтику як методологію історичного пізнання. Х.Г.Гадамер, його "Істина і метод". Герменевтика як практика осмислення. Складові герменевтичної практики. Герменевтичні погляди К.Апеля, П.Рікера. Структуралізм. К.Леві-Строс про несвідомі структури розуму. М.Фуко: від археології знання до генеалогії влади. Еволюція структуралізму. Постструктуралізм і філософія "постмодерну" (Х.Блум, Ж.Делез, Р.Барт, Ж.Дерріда, Ж.Ліотар та ін.).

Частина III. Теоретичні узагальнення історичних здобутків філософії в її головних розділах.

1. Метафізика. Метафізика і діалектика як протилежні світоглядні орієнтації, їх взаємодоповнюваність. Софійно-містична природа діалектики та епістемно-раціональні витоки метафізики. Метафізика, її головні проблеми. Поняття про суще та його метафізичну першооснову, або буття. Головні концепції буття, поділ метафізики у відповідальності з ними. Спекулятивна космологія. Космос, або буття порядку. Хаос, космос і номос. Наявні космогонічні гіпотези, Проблема першопричини. Матерія і форма. Детермінізм механістичний та ймовірний. Біфуркаційна мораль еволюції, необхідність і випадок. Час і простір. Порядок з хаосу. Проблема самоорганізації сущого.

Онтологія, Матеріалізм, ідеалізм, віталізм. Абстрактність традиційних онтологічних концепцій. Онтологія людського існування. Буття як діяльність, спілкування, культура. Сущє, належне, обов'язкове, можливе. Реальне та ідеальне. Природа ідеального. Буття і ніщо. Спекулятивна психологія. Буття як дух. Дух як субстанція. Спірітуалізм. Дух як акциденція. Феноменологія духу. Свідомість і несвідоме. Дух як суб'єкт, або душа. Анімізм. Природа душі, її темпоральність. Проблеми розрушимості душі. Душа і психіка. Душа і екзистенція. Персоналізм. Буття "в собі і для себе", "тут-буття". Проблема трансценденції. Спекулятивна теологія як частина метафізики. Бог як буттєва першооснова сущого, питання про його іманентність і трансцендентальність. Пантеїзм, деїзм, теїзм. Докази буття Бога. Позитивна, негативна, діалектика теологія. Можливості і межі метафізичної методології в цілому.

2. Діалектика, її проблематика та версії: об'єктивна, суб'єктивна,

негативна, трагічна, абсолютна. Проблема константного у плинності буття. Закон, Закон як розмірність плину. Закон як сутність, суперечність, єдність протилежностей. Закон як циклічність у плинні змін суцього. Діалектика і сучасна синергетика. Питання про передбачуваність майбутнього. Проблема теорії діалектики та інваріанті» її змісту. Принципи, категорії, закони. Закон взаємного переходу кількості та якості. Закон єдності та боротьби протилежностей. Закон заперечення заперечення. Філософські суперечки навколо законів діалектики та її принципів. Модифікації законів діалектики в сучасних філософських доктринах. Людський, або суб'єктивний компонент, та особливості, можливості і межі діалектичної методології.

3. Гносеологія. Гносис і праксис в історії філософії, осмислення їх суперечливої єдності, Загальна структура практичної і пізнавальної діяльності. Визначення гносеології (теорії пізнання) і праксеології (вчення про практику). Гносеологія. Еволюція її проблематики від питань про пізнаваність метафізичних реалій до проблем наукового пізнання. Гностицизм і агностицизм. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність. Структурні складові пізнавальної діяльності (об'єкт, суб'єкт, мета, засоби, результати). Об'єкт пізнання. Особливості об'єктів природознавства, суспільствознавства та філософії, Об'єкт як дійсність, можливість, мовна реальність. Данність і заданість об'єкта, проблема його спостережуваності та визначеності. Матеріальні, духовні, діяльнісні передумови локалізації і визначення об'єкта. Об'єкт і предмет пізнання. Предмет як пізнавальна проблема. Суб'єкт пізнання: тілесність, духовність, активність. Відображення і сенсорна інформація. Духовні виміри суб'єкта. Самосвідомість і опрідметнення інформації. Рефлексія як реконструкція суб'єктивних передумов перетворення предмета. Комунікація, розуміння, тлумачення. Суб'єкт як епіцентр пізнавальної активності. Проблема як активізувальний фактор. Феномен творчого натхнення. Мета пізнавальної діяльності суб'єкта, питання про її визначеність. Засоби, форми і методи пізнання. Знання як результат пізнавальної діяльності. Форми знання. Знання і цінність. Знання і значимість. Проблема істини та головні версії її розв'язків. Істина як алетейя, відповідність, узгодженість, конвенція, Інструментальна цінність, процес. Об'єктивність істини та її критерії. Конкретність істини. Істина і метод. Істина і буття.

4. Праксеологія. Пізнання в контексті соціально-практичної життєдіяльності. Проблема практики в історії філософії. Структура практики, її різновиди. Труд, спілкування, практична діяльність в науці. Можливості і межі практики як критерію істини. Практика і цінності. Особливості практичної свідомості. Практика як відтворення і практика як творчість. Індивідуальні та суспільні сторони практики. Практика, суспільство, культура. Людинотворча функція практики. Пізнавальна і практична творчість як філософська проблема. Натхнення. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний феномен. Творча Інтуїція. Інсайт. Творчість, свобода, об'єктивація і комунікація, "Трагедія" творчості, людини.

5. Натурфілософія. Природа як всезагальний предмет практики і філософствування. Проблема єдності природознавства та побудови інтегральної картини світу. Розв'язки даної проблеми в головних версіях натурфілософії. Натурфілософія і метафізична та гносеологічна проблематика природничих наук. Концепції походження Всесвіту, життя, антропо- і соціогенезу. Роль впливу природного середовища на історію. Екологічні проблеми. Природа в ціннісних вимірах. Натурфілософія і діалектика природи. Діалектична проблематика природознавства. Можливості і межі діалектичної натурфілософії. Природа і свобода.

6. Філософська антропологія. Версії антропогенезу. Метафізика людини як "громадянина двох світів", Світ природи і тілесність людської істоти. Світ свободи і метафізичні виміри людини. Есенціалістський та екзистенціальний підходи до них. Метафізика людської сутності. Сутність як данність або душа. Душа і психіка. Феномен "Я", його пояснення. Душа, дух, духовний світ. Свідомість, несвідоме, совість. Почуття, розсудок, розум. Страждання, страх, воля. Віра, надія, любов. Сутність людини як заданість процесом існування в суспільстві і культурі. Душа і екзистенція. Первинність існування щодо сутності. Часовість, кінечність екзистенції. Екзистенція як існування на межі сущого і буття. Буття "в собі і для себе", "тут-буття". Трансцендування і трансценденція. Творчість і самотворення. Свобода і відповідальність. Існування і комунікація. Існування аутентичне і неаутентичне. Істина існування, Проблема "пограничних ситуацій" в есенціалізмі і екзистенціалізмі. Проблема сенсу людського буття. Смысл і абсурд. Цінності. Цінність і оцінка. Проблема онтологічного статусу цінностей та їх роль в існуванні людини. Цінності і культура.

7. Соціальна філософія. Предмет соціальної філософії. Головні групи проблем. Онтологія суспільного буття. Соціальний атомізм та соціальний холізм. Суспільний простір і час. Суспільні і міжособистісні відносини: родинні, економічні, політичні, духовні. Проблема визначальних відносин. Суспільні відносини і соціальні структури. Рід, плем'я, нація. Місто і село. Клас. Політичні партії. Соціальні страти: верстви, прошарки, касти. Професійно-освітні спільноти. Суспільні відносини і суспільна діяльність. Соціальна праксеологія, Матеріальне і духовне виробництво. Технологічні, суспільні, людські виміри матеріального виробництва, його структура. Технологічний спосіб виробництва. Техніка і технологічний детермінізм. Технічні революції. Технологічні відносини та інформаційні технології. Концепції індустріального, постіндустріального, інформаційного суспільства. Економічний спосіб виробництва і поняття суспільно-економічної формації. Продуктивні сили і економічно-виробничі відносини. Структура виробничих відносин. Класи. Проблема економічного базису суспільства. Базис і суспільне буття в марксизмі. Про визначальну роль буття щодо суспільної свідомості. Межі матеріалістичної моделі суспільства. М.Вебер про єдність економічних і духовних факторів. Діалектика виробничих відносин і продуктивних сил. Про закон відповідності між ними. Духовне виробництво, його зв'язок з

матеріальною практикою. Чуттєво-надчуттєве буття людей, речей, відносин, діяльностей. Смысл, абсурд, цінність. Феномен ідеального. Ідеальне і ідеологія. Ідеальне і суспільна свідомість. Індивідуальна свідомість, або суб'єктивний дух. Надіндивідуальна свідомість, або об'єктивний дух. Мораль, політична свідомість, правосвідомість. Форми "абсолютного" духу - мистецтво, релігія, філософія. Соціальна гносеологія, її головні проблеми. Особливості соціального пізнання-предмету, суб'єкту, методів, цілепокладання, результатів. Ідеали науковості у галузі суспільствознавства. Соціально-гуманітарні науки як елемент вищої освіти. Методологія соціального пізнання. Номотетичний та ідеографічний методи.

8. Філософія історії. Історія як об'єктивний процес і наука, Метафізична проблематика історичної науки. Історичний час і простір. Проблема періодизації історії; її вирішення. Цикло-часові підходи. Теорії історичного кругообігу. Епохи цивілізації, культури. Лінійно-часові підходи до періодизації історії. Есхатологічна проблема. Натуралістичний підхід до історичного процесу. Природа, історія, космічні ритми буття. Географічна, демографічна та органічна школи. Циклічно-поступальна модель історичного часу. Формаційна періодизація історії. Економічне підґрунтя формації I матеріалістичне розуміння історії. Проблема рушійних сил історії, її наявні розв'язки. Етноси, нації, класи, особистості. Проблема законів історичного поступу. Закони історії і закони діалектики. Історична необхідність і свобода. Про особливості природної та історичної причинності. Причинність, доцільність, вибір. Добро і зло в історії. Проблема спрямованості, історії. Культура і духовність як протиположність абсурду. Ціннісно-смыслова субстанція культури. Проблема "кінця" історії. Концепції цивілізаційного фіналізму, циклічності, катастрофізму. Майбутнє як предмет дослідження і прогнозування.

9. Філософія культури. Цінності і культура. Визначення культури. Творення культури. Культура і практика. Творчість і відродження. Культура і ритуал. Культура і гра. Гра і рутинність. Феномен дозвілля. Культура і праця. Штучне середовище. Техносфера і екологічна проблематика. Матеріальна та духовна культура. Поняття артефакту матеріальної культури. Генотип та фенотип. Синхронізм та діахронізм культурогенезу. Віртуальне буття культурі. Молодість, зрілість, старість як виміри еволюції культури. Революція, дивергенція, конвергенція в культуро творенні. Мімікрія і маскуваність в культурі. Буття, сенс, відчуження. Телеологія культури. Архетипи. Когнітивні, еротичні фанатичні фактори культурогенезу. Педагогічні аспекти культури. Розпредметнення, засвоєння, розуміння культури. Культура як субстанція людяності.

10. Філософія науки. Філософія науки, її предмет. Наука як особлива форма пізнання, сфера культури та соціальна інституція. Специфічні ознаки науки як форми пізнавальної діяльності. Особливості її об'єкта, суб'єкта, цілеспрямованості, засобів і результатів. Метафізичні проблеми та онтологічні підстави науки. Діалектична проблематика наукового пізнання. "Нормальна" і "революційна" наука, моделі її еволюції. Інтерналістський та екстерналістський

підходи до еволюційних процесів в науці. Гносеологічні та праксеологічні проблеми конкретних наук, їх осмислення філософією науки. Ідеали науковості та істинності. Ідеали і норми обґрунтування і побудови наукового звання. Особливості об'єктів природознавства, соціології і антропології. Риси особистості "ідеального" вченого як суб'єкта наукового пізнання. Наукова творчість. Наука і практика. Соціально-практична детермінація цілеспрямування науки. Методологічні підстави наукової діяльності, їх структура і зміст. Науковий метод і методи науки. Класифікація методів. Логіка наукового дослідження, Наука і техніка. Нові інформаційні технології в науці і освіті. Наукове дослідження. Філософські дискусії про його засади, етапи, структуру. Об'єкт і предмет дослідження. Проблема і гіпотетика дослідження. Мета дослідницької діяльності. Підбір засобів. Виклад і обґрунтування наукових результатів. Феномен кваліфікаційної роботи (курсової, дипломної, магістерської).

11. Філософська методологія, її місце серед спеціальних і загальнонаукових методів. Методи, їх різновиди та класифікація. Особливості методів філософського пізнання, можливості і межі їх експансії в науку. Традиційна метафізична методологія і притаманні їй критерії науковості. Еволюція метафізичної методології. Вимоги метафізики щодо отримання, верифікації і оформлення знань. Метафізика і формальна логіка, Достойнства і межі метафізичної методології, діалектична методологія, еволюція її змісту. Діалектика як логіка пізнавальної діяльності і як логіка викладу отриманих результатів. Вимоги діалектичної логіки: взаємкореляція логічного та історичного, абстрактного і конкретного, врахування взаємодоповнювальності аспектів істини тощо. Філософська компаративістика. Підстави, можливості і межі порівняльного аналізу. Герменевтична методологія. Науковий текст, передумови його розуміння. Культура як текст. Герменевтика в контексті пізнавальної і соціокультурної діяльності. Феноменологія як філософська методологія. Структуралізм як методологічна доктрина, її можливості і межі. Реконструкція, дискурс і деконструкція як прийоми роботи зі смислами. Методологія лінгвістичного аналізу. Взаємодоповнювальність філософсько-методологічних доктрин. Проблема їх синтезу.

12. Філософія освіти. Предмет філософії освіти крізь «дух епохи». Філософія і педагогіка в предметному полі освіти. Сутність освіти. «Дух епохи» як загальна парадигма розвитку освіти. Природовідповідність як принцип античної філософії і теорії виховання. «Бог є дух»: сутність середньовіччя. Метаморфози «духу» цивілізаційного розвитку. Сучасний філософсько-освітній дискурс. Криза класичної парадигми освіти. Когнітивна та соціальна інституціоналізація філософії освіти. Проблемне поле філософії освіти. Філософські основи нової парадигми освіти. Онтологічні проблеми в предметному полі філософії освіти. Філософія освіти і онтологія. Натурфілософський підхід: основні онтологічні моделі. Метафізичний підхід: істина і освіта. Феноменологічний підхід: сенс життя як онтологічна проблема. Антропологічний вимір освіти та виховання. Філософсько-педагогічна антропологія та її предметне поле. Методологічний плюралізм філософсько-

педагогічної антропології. Освіта і виховання у новій історичній антропології. Філософсько-педагогічна антропологія як онтоантропологія. Педагогічна епістемологія. Комунікаційні засади педагогічної епістемології. Інституційні засади педагогічної епістемології. Системний погляд на педагогічну епістемологію. Аксіологічні виміри освіти і виховання. Аксіологізація філософії освіти як вимога сучасності. Основні парадигмальні побудови філософсько-педагогічної аксіології. Естетичний вимір філософії освіти. Проблема естетичної освіти та виховання у європейській філософській думці. Естетично в освітньо-виховному процесі. Основні функції процесу естетичного виховання. Особливий статус мистецтва в освітньо-виховному процесі. Гендерна освіта. Менеджмент навчально-виховної діяльності як предмет філософії освіти.

Рекомендована література

Основна

1. Абельяр П. История моих бедствий. — М., 1959.
2. Августин А. Исповедь. — М., 1991.
3. Аквинский Фома. Сумма теологии // Вопросы философии. — 1997. — № 9.
4. Аристотель. Метафизика: Пер с лат. // Аристотель. Сочинения в 4-х томах. — М.: Мысль, 1978. -Т.1. — С. 63-369.
5. Аристотель. О душе — М., 1997.
6. Бекон Фр. Новый Органон // Сочинения: В 2-х тт. — М., 1972. — Т. 2.
7. Боэций. Утешение философией // Боэций. «Утешение философией» и другие трактаты. — М., 1990. — С. 190 – 290.
8. Валла Лоренцо. Об истинном и ложном благе. О свободе воли. — М., 1989.
9. Василий Великий. Беседы на Шестиднев. — М., 1991.
10. Гегель Г.В.Ф. Наука логики: В 3 т. — М., 1979. — Т. 1. — С. 75-136.
11. Гельвеций К. О человеке // Сочинения: В 2-х тт. — М., 1991. — Т. 2.
12. Гізель І. Твір про вся філософія. Трактат про душу загалом // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
13. Гогоцький С.С. Філософський лексикон // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
14. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества // Вопросы философии. — 1986. — № 3.
15. Данте Алигьери. Божественная Комедия. — М., 1987.
16. Декарт Р. Рассуждения о методе // Избранные произведения в 2-х тт. — М., 1989. — Т.1.
17. Деррида Ж. О грамматики. — М., 2000.

18. Деррида Ж. Письмо японскому другу (о деконструкции) // Вопросы философии. — 1992. — №4.
19. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу // Драгоманов М. Вибране. — К., 1991.
20. Енгельс Ф. Діалектика природи // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. — Т. 42.
21. Епікур. Лист до Геродота. Головні думки // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.
22. Ибн-Рушд. Рассуждение, выносящее решение относительно связи между религией и философией // Сагадеев А.В. Ибн-Рушд. — М., 1993.
23. Иринеи Лионский. Против эресей. Книга III // Ранние Отцы Церкви. Антология. — Брюссель, 1988.
24. Иустин. Антология I. Антология II // Ранние Отцы Церкви. Антология. — Брюссель, 1988.
25. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
26. Кант И. Критика чистого разума // Соч.: В 6 т. — М., 1964. — Т. 3.
27. Києво-Печерський патерик. К., 1991.
28. Кониський Г. Загальна філософія // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
29. Конфуций. Лунь-юй // Древнекитайская философия. Собрание текстов в 2-х т. — М., 1972. — Т. 1.
30. Кузанский Н. Об ученом незнании // Сочинения: В 2-х тт. М., 1979. — Т. 1.
31. Кун Т. Структура научных революций. — М., 1975.
32. Кьэркегор С. Страх и трепет. — М., 1993.
33. Лао-цзи. Дао де цзин // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.
34. Лейбниц Г. В. Монадология // Сочинения: В 4-х тт. — М., 1982. — Т. 1.
35. Ліницький П. Загальний погляд на філософію // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
36. Марк Аврелій. На самоті з собою. Роздуми // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.
37. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. — Т. 42.
38. Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. — Т. 3.

39. Мирандола Пико делла. Речь о достоинстве человека // Эстетика Ренессанса. Антология: В 2-х тт. — М., 1981. — Т. 2.
40. Монтень М. Опыты. Избранные главы. — М., 1991.
41. Ницше Ф. Так казав Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. — К., 1993.
42. Ориген. Против Цельса // Ранович А.В. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства. — М., 1990.
43. Паскаль Б. Мысли // Библиотека всемирной литературы. — М., 1974. — Т. 42.
44. Платон. Государство: Пер. с древнегреч. // Платон. Собрание сочинений в 3-х т. — М.: Мысль, 1971. — Т.3. — Ч.1.
45. Платон. Пир: Пер. с древнегреч. // Платон. Собрание сочинений в 4т. — М.: Мысль, 1994 — Т.2.
46. Плотин. Эннеады: Пер. с древнегреч., латин. и др. — К., 1996.
47. Прокопович Ф. Логіка // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
48. Прокопович Ф. Натурфілософія, або фізика // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. — К., 2000.
49. Псевдо-Дионисий Ареопагит. О божественных именах // Мистическое богословие. — К., 1991.
50. Роттердамский Е. Похвала глухости. Домашні бесіди. — К., 1993.
51. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм — це гуманізм // Читанка з історії філософії. Зарубіжна філософія ХХ століття. — К., 1993.
52. Секст Емпірик. Три книги піронових положень // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.
53. Сенека. Моральні листи до Луцилія // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.
54. Сковорода Г. С. Діалог. Назва його — потоп зміїний // Сковорода Г.С. Твори у двох томах. — К.: Обереги, 1994. — Т.2.
55. Спиноза Б. Етика // Избр. Произв.: В 2-х тт. — М., 1984. — Т. 2.
56. Татиан. Речь против эллинов // Ранние Отцы Церкви. Антология. — Брюссель, 1988.
57. Тертулиан. О плоти Христовой // Тертулиан. Избр. соч. — М., 1994.
58. Тіпітака. Дхаммапада // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.
59. Фейербах Л. Основне положення філософії майбутнього // Фейербах Л. Избранные философские произведения. — М., 1955. — Т. 1.

60. Фихте И.Г. Основа общего наукоучения // Соч.: В 2-х тт. — СПб., 1993. — Т. 1.
61. Фичино М. Платоновская теология о бессмертии души // Эстетика Ренессанса. Антология: В 2-х т. — М., 1981. — Т. 1.
62. Фромм Э. Искусство любить. — М., 1990.
63. Фуко Мишель. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. — М., 1977.
64. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Хайдеггер М. Время и бытие. — М., 1993.
65. Хайдеггер М. Що таке метафізика? // Читанка з історії філософії. Зарубіжна філософія ХХ століття. — К., 1993.
66. Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. — М., 1988.
67. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. 2. Всемирно-исторические перспективы. — М., 1998. — С. 5-539.
68. Юм Д. Трактат о человеческой природе... // Сочинения: В 2-х т. — М., 1966. — Т. 1.
69. Юркевич П.Д. Идея. Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению слова Божия // Юркевич П.Д. Философские произведения. — М., 1990.
70. Ясперс К. Философская вера // Ясперс К. Смысл и назначение истории. — М., 1991.

Додаткова:

71. Алексеев П.В., Панина А.В. Теория познания и диалектики. — М., 1991.
72. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій: У 2 т. — К., 1993.
73. Антология мировой философии. Античность. — М.-Минск, 2001.
74. Асмус В.Ф. Античная философия. — М., 1978.
75. Асмус В.Ф. Иммануил Кант. — М., 1973.
76. Бакрадзе К.С. Диалектика в философии Фихте // Бакрадзе К.С. Избр. филос. тр. — Тбилиси, 1981. — Т. 1.
77. Богомоллов А.С. Античная философия. — М., 1983.
78. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. — К., 2000.
79. Быховский Б.Э. Людвиг Фейербах. — М., 1967.
80. Великие мыслители Востока — М.: Крон-Пресс, 1999. — 655 с.
81. Визги В.П. Мишель Фуко — теоретик цивилизации знания // Вопросы философии. — 1995. — № 4.

82. Волинка Г.І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посібник. — К., 2005.
83. Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. та ін. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І. Волинка. — К., 2006.
84. Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика: Підручник / Г.І. Волинка, В.І. Гусев, І.В. Огородник, Ю.О. Федів. — К., 1999.
85. Гадамер Г.-Г. Герменевтика як філософія практики // Після філософії: кінець чи трансформація? — К., 2000.
86. Гайденко П.П. Прорыв к трансцендентному: Новая онтология XX века. — М., 1997.
87. Гайденко П.П. Трагедия эстетизма. Опыт характеристики мирозерцания Серена Киркегора. — М., 1970.
88. Гайденко П.П. Экзистенциализм и проблема культуры. — М., 1963.
89. Галеви Д. Жизнь Фридриха Ницше. — Рига, 1991.
90. Герменевтика: история и современность. — М., 1985.
91. Голдстейн М.Й., Голдстейн И.Ф. Как мы познаем. — М., 1984.
92. Головки Б.А. Філософська антропологія: Навч. Посібник. — К., 1997.
93. Горський В. Історія української філософії. — К., 1996.
94. Горфункель А.Х. Гуманизм и натурфилософия. — М., 1977.
95. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. — М., 1980.
96. Гулыга А.В. Кант. — М., 1977.
97. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. — М., 1986.
98. Гуменюк Т.К. Жак Деррика и постмодернистское мышление. — К., 1999.
99. Гусев В. Західна філософія Нового часу XVII-XVIII ст. — К., 1998.
100. Гусев В. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. — К., 1994.
101. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии. — М., 1994.
102. Гуссерль Э. Феноменология // Логос. — № 1.
103. Драгоманов М.П. Выбранные. — К., 1991.
104. Енциклопедія постмодернізму. За ред. Ч.Вінквіста та В.Тейлора; Пер. з англ. В.Шовкун; Наук. ред. пер. О.Шевченко. — К., 2003.
105. Єременко О.М. Багатовимірність історії // Філософська і соціологічна думка. — 1991. — № 12.
106. Жучков В.А. Немецкая философия раннего Просвещения (конец XVII – первая четверть XVIII в.). — М., 1989.
107. Заиченко Г.А. Джон Локк. — М., 1973.
108. Зеньковский В.В. Основы христианской философии. — М., 1997.
109. Зубов В.П. Аристотель. — М., 1963.
110. Из истории культуры средних веков и Возрождения. — М., 1976.
111. Ильин И.А. Философия Гегеля как учение о конкретности Бога и человека. — СПб, 1994.
112. История философии и культура / В. С. Горский, Ю. В. Кушаков, В. Ферстер и др.; Редкол.: А. Т. Гордиенко (отв. ред.), В. С. Горский, Ю. В. Кушаков, В. В. Лях, Е. Н. Сырцова; АН УССР. Ин-т философии. — К., 1991.

113. История философии: Энциклопедия. — Мн., 2002.
114. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; за ред. В.І.Ярошовця. — К., 2002.
115. Канке В.А. Философия. Исторический и систематический курс. — М., 2001.
116. Карсавин Л.П. Культура средних веков. — К., 1995.
117. Кассирер Э. Кант и проблема метафизики // Жизнь и учение Канта. — СПб, 1997.
118. Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. Становление греческой философии. — М., 2003.
119. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. — Львів, 1993.
120. Коплстон Ф. Історія середньовічної філософії. — К., 1997.
121. Копнин П.В. Диалектика как логика и теория познания. — М., 1973.
122. Кравців Б. Ренесанс і гуманізм на Україні // Європейське Відродження та українська література XVI-XVII ст. — К., 1993.
123. Кузнецов В.Н. Жан-Поль Сартр и экзистенциализм. — М., 1969.
124. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия второй половины XVIII — начала XIX века: Учеб. Пособие для университетов. — М., 1989.
125. Куцепал С.В. Французька філософія другої половини XX століття: дискурс із префіксом „пост-“: Монографія. — К., 2004. — 324 с.
126. Лекторский В.А. Теория познания // Философская энциклопедия. В 5-ти томах. — М., 1960-1970. — Т. 5. — 1970.
127. Лосев А.Ф. Софисты, Сократ, Платон. — М., 1974.
128. Лук'янець В. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: Стаття перша // Філософська думка. — Київ, 2002. — № 4. — С. 16 – 35.
129. Лук'янець В. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: Стаття друга // Філософська думка. — Київ, 2002. — № 5. — С. 26 – 39.
130. Лукьянов А.Е. Становление философии на Востоке (Древний Китай и Индия). — М., 1992.
131. Майоров Г.Г. Теоретическая философия Готфрида В.Лейбница. — М., 1973.
132. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. — М., 1979.
133. Малахов В.С. До характеристики герменевтики як способу філософствування // Філософська і соціологічна думка. — 1991. — № 6.
134. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. — М., 1990.
135. Маслов С. Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII століття / Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. — К., 1993. — С. 319 – 341.
136. Матвиевская Г.П. Рене Декарт. — М., 1976.
137. Мир философии: книга для чтения. В 2-х ч. Ч. 1. Исходные философские проблемы, понятия и принципы. — М., 1991.
138. Мозгова Н.Г. Київська духовна академія, 1819-1920: Філософський спадок. — К., 2004.

139. Мозгова Н.Г. Логіко-гносеологічна проблематика в київській духовно-академічній філософії ХІХ — початку ХХ ст. — К., 2005.
140. Мотрошилова Н.В. Путь Гегеля к «Науке логики». — М., 1984.
141. Нарский И.С. Готфрид Лейбниц. — М., 1972.
142. Нарский И.С. Западноевропейская философия ХІХ века. — М., 1976.
143. Нарский И.С. Западноевропейская философия ХVІІ в. — М., 1974.
144. Нарский И.С. Западноевропейская философия ХVІІІ в. — М., 1973.
145. Нарский И.С. Современные проблемы теории познания. — М., 1988.
146. Нарский И.С. Юм. — М., 1967.
147. Несторенко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. — К., 1995.
148. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах. — К., 1997.
149. Окорочков В.Б. — Метафізика епохи трансцендентального мислення: специфіка, сутність і тенденції розвитку, монографія. — Д., 2000.
150. Ортега-и-Гасет Х. Что такое философия? — М., 1991.
151. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія пізнання. — Львів, 2000.
152. Платон. Діалоги. — К., 1995.
153. Попович М. Нарис історії культури України. — 2-ге вид. випр. — К.: АртЕк, 2001. — 728 с.
154. Попович М.В. Логіка і наукове пізнання. — К., 1971.
155. Рассел Б. История западной философии: В 2-х т. — М., 1993.
156. Рассел Б. Человеческое познание. К., 1997.
157. Рикер П. Герменевтика, этика, политика. — М., 1995.
158. Римские стоики: Сенека. Эпитет. Марк Аврелий. — М., 1995.
159. Свасьян К.А. Освальд Шпенглер и его реквием по Западу // О.Шпенглер. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. 1. Гештальт и действительность. — М., 1993.
160. Современная западная философия: Словарь 2-е изд., переработанное и дополненное. — М., 1998.
161. Современный философский словарь. — М., Бишкек, Екатеринбург, 1996.
162. Соколов Б.В. Очерки философии эпохи Возрождения. — М., 1962.
163. Соколов В.В. Спиноза. — М., 1973.
164. Соколов В.В. Средневековая философия. — М., 1979.
165. Стратон Р. Коротка історія новітньої філософії. — К., 1998.
166. Стрельцов Г.Я. Блез Паскаль. — М., 1975.
167. Субботин А.Л. Фрэнсис Бекон. — М., 1974.
168. Трубецкой С.Н. Курс истории древней философии. — М., 1997.
169. Философский энциклопедический словарь (ред. Губский Е.Ф.) — М., 1997.
170. Філософія: Навч. посібник / Бичко І.В. та ін. Вид. 2-ге. — К., 1994.
171. Філософський енциклопедичний словник. За ред. В.І.Шинкарука. — К., 2002.
172. Фромм Э. Концепция человека у К.Маркса // Фромм Э. Душа человека. — М., 1992.
173. Хайдеггер М. Мой путь в феноменологию // Логос. — 1994. — № 6.

174. Хайдеггер М. Основные проблемы феноменологии. — Санкт-Петербург, 2001.
175. Хайдеггер М. Феноменология и трансцендентальная философия ценности. — К., 1996.
176. Хилл Т.И. Современные теории познания. — М., 1965.
177. Хоментовская А.И. Лоренцо Валла — великий итальянский гуманист. — М.; Л., 1964.
178. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. — М., 1963.
179. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. — К., 1992.
180. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. — К., 1993.
181. Шестов Л. Киргегард и экзистенциальная философия. — М., 1992.
182. Шохин В.К. Брахманистская философия. — М., 1994.
183. Это человек: Антология. — М., 1995.
184. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму. Підручник. — К., 2004.
185. Ярошовець В. І. Людина в системі пізнання. — К., 1996.
186. Ясперс К. Ницше и христианство. — М., 1994.
187. Ясперс К. Философская автобиография // Западная философия: итоги тысячелетия. — Екатеринбург, 1997.

Орієнтовні питання до екзамену

- 1.1. Основні ідеї давньої китайської філософії.
- 1.2. Основні ідеї давньої індійської філософії
- 1.3. Специфіка Античної філософії.
- 1.4. Онтологічна проблема в античній філософії.
- 1.5. Гносеологічна проблема в античній філософії.
- 1.6. Християнська філософія перших століть. Апологетика і патристика.
- 1.7. Апофатичне та катафатичне богопізнання (Псевдо-Діонісій Ареопагіт).
- 1.8. Коло філософських проблем у Давньому Києві у контексті православної думки.
- 1.9. Головні риси середньовічної європейської філософії.
- 1.10. Середньовічна схоластика: коло проблем і шляхи їхнього вирішення.
- 1.11. Коло філософських проблем європейського Відродження.
- 1.12. Проблема субстанції у філософії Нового часу.
- 1.13. Проблема методу у філософії Нового часу.
- 1.14. Основні ідеї філософії Просвітництва.
- 1.15. Німецька класична філософія: проблематика і головні здобутки.
- 1.16. Коло філософських проблем вітчизняної думки ХІХ-ХХ ст.
- 1.17. Проблемне поле російської філософської думки ХІХ ст.
- 1.18. Криза класичної філософії та ірраціоналізм.
- 1.19. Філософські проблеми фрейдизму та неофрейдизму.
- 1.20. Марксистська альтернатива класичній філософії.
1. 21. Філософія екзистенціалізму.
- 1.22. Персоналізм у контексті філософських пошуків ХХ ст..

- 1.23. Еволюція релігійної філософії у ХХ ст.
- 1.24. Еволюція філософії Позитивізму у ХІХ-ХХ ст.
- 1.25. Філософська герменевтика і проблема розуміння.
- 1.26. Філософський діалогізм.
- 1.27. Структуралізм як методологічна доктрина, її можливості і межі.
- 1.28. Феноменологічна філософія про світ як основу суб'єктивності.
- 1.29. Аналітична філософія: проблеми й шляхи вирішення.
- 1.30. Основні характеристики філософії Постмодернізму.
  - 2.1. Феномен міфології. Синкретичність буття та мислення, форм свідомості у міфології.
  - 2.2. Специфіка філософії як сфери існування людського духу. Філософія та філософствування.
  - 2.3. Суб'єкт філософствування: інтенціональність, рефлексивність, герменевтична діяльність.
  - 2.4. Суспільна значущість філософії. Її функції.
  - 2.5. Головні концепції суцього (буття) та його метафізичної першооснови.
  - 2.6. Можливості і межі метафізики як світогляду, методу і життєвої позиції, орієнтованої на фундаментальні, незмінні, надійні підстави існування.
  - 2.7. Сучасні онтологічні концепції.
  - 2.8. Діалектика як вчення про розвиток і спосіб філософствування.
  - 2.9. Еволюція гносеологічної проблематики.
  - 2.10. Пізнання в контексті людського існування. Проблема істини.
  - 2.11. Основні проблеми і напрямки розвитку суспільно-філософської думки на сучасному етапі.
  - 2.12. Економіка як метафізика виробництва.
  - 2.13. Наука як соціальний інститут і продуктивна сила.
  - 2.14. Природа як предмет філософствування.
  - 2.15. Основні концепції філософської методології науки.
  - 2.16. Філософія історії про періодизацію та спрямованість історії.
  - 2.17. Проблема «кінця історії» і есхатологія.
  - 2.18. Сучасні проблеми і концепції філософії історії.
  - 2.19. Реконструкція, дискурс і реконструкція як прийоми роботи зі смислами.
  - 2.20. Етика як філософське вчення про мораль.
  - 2.21. Культура як субстанція людяності.
  - 2.22. Проблема синтезу філософсько-методологічних доктрин.
  - 2.23. Філософія освіти як розділ філософії.
  - 2.24. Філософія освіти, погляди щодо її статусу.
  - 2.25. Філософські питання сучасної філософії освіти.
  - 2.26. Криза традиційної освітньої системи, її наявні альтернативи.
  - 2.27. Класика, модерн і постмодерн про людину, її освіченість і виховання.
  - 2.28. Антропологіка: есенціалізм і екзистенціалізм.
  - 2.29. Філософські основи альтернативних педагогічних систем.
  - 2.23. Концепції філософії освіти.
- 3.1. Основні етапи розвитку антропологічного знання.
- 3.2. Категоріальний апарат філософської антропології, форми, методи та

принципи антропологічного пізнання.

3.3. Свобода як протилежність необхідності. Об'єктивні і суб'єктивні критерії людської свободи.

3.4. Психологічні аспекти проблеми свободи.

3.5. Проблема подолання відчуження та форми його відродження. Відчуження та об'єктивація.

3.6. Антропологічний зміст гри як виду діяльності людини.

3.7. Сенс життя і цінності життя. Типи смисложиттєвих цінностей, їхня класифікація (В.А.Франкл).

3.8. Індивідуальність і соборність як філософсько-антропологічні проблеми.

3.9. Ідея Боголюдини у філософії.

3.10. Проблема волі та сенсу життя.

3.11. Проблема соціальності й індивідуальності в ХХ столітті.

3.12. Сучасне антропологічне знання як система: її елементи і структура.

3.13. Філософська антропологія як вчення про внутрішній духовний світ людини.

3.14. Об'єктивація продуктів духовного світу людини як основна проблема антропології.

3.15. Міждисциплінарність антропологічного знання. Філософські основи антропології.

3.16. Морально-виховна наповненість понять і категорій антропології: волі, творчості, гри, сенсу життя, відповідальності, сумління.

3.17. Соціальна антропологія і становлення соціальних структур інформаційного суспільства (О. Тоффлер, Д. Белл).

3.18. Інстинкти і соціальні інститути.

3.19. Людина як творець і як утвір культури.

3.20. Завершення людини в культурі. Воля, творчість, індивідуальність.

3.21. Антропосоціогенез і «трудова» теорія походження мови і свідомості. Виробництво й обмін.

3.22. Етноантропологія. Проблема Чужого.

3.23. Цінності, звичаї, норми як зразки діяльності та комунікативні структури.

3.24. Людина в постмодерністській антропології.

3.25. Деконструкція як подолання опозицій класичної антропології.

3.26. Проблема Іншого в антропології.

3.27. Сучасні психоаналітичні практики. Види і форми психотерапії.

3.28. Гетерогенність людського. Шизоаналіз Дельоза і Гваттарі.

3.29. Проект Модерну. Раціональність і демократія.

3.30. Проблема емансипації.

4.1. Методика викладання в системі професійної підготовки. Зв'язок методики з педагогікою.

4.2. Поняття методичного забезпечення навчального процесу.

4.3. Загальні методичні принципи. Багатоманіття методичних прийомів та проблема їх адекватного й ефективного застосування.

4.4. Український освітній простір і Болонський процес.

4.5. Роль і значення курсу філософії у процесі гуманітаризації освіти.

- 4.6. Пріоритет філософії та гуманітарних наук у сучасній освіті.
- 4.7. Загальна характеристика нормативно-правових документів з питань освіти. Навчальний план як закон і концепція філософської освіти. Навчальна, робоча, авторська програми з курсу філософії.
- 4.8. Філософія як професія.
- 4.9. Місце професійної філософії у ряді інших дисциплін.
- 4.10. Багатоманіття моделей викладання філософії: історичні форми, культурні та національні освітні традиції, плюралізм моделей в межах національних систем освіти.
- 4.11. Досвід античної філософії у навчанні: філософська пропедевтика.
- I.Кант про філософію як шкільне поняття і загальне поняття.
- 4.12. М.К.Мамардашвілі про викладання філософії як „подолання мислинневої безграмотності”.
- 4.13. Дайте відповідь на запитання: чи можна навчитися філософії?, спираючись на вчення I.Канта, Г.В.Ф.Гегеля, М.Мамардашвілі та інших мислителів.
- 4.14. Врахування особливості вузу та студентської аудиторії при викладанні курсів з філософських дисциплін: спеціальність, курс, кількість студентів, психологічні настанови.
- 4.15. Екстенсивний і інтенсивний підходи до викладання філософії.
- 4.16. Зміст діяльності викладача з філософських дисциплін: навчальна, виховна, організаторська, дослідницька функції; творчий характер викладацької діяльності.
- 4.17. Особистість викладача і викладання філософії; евристичне спілкування із викладачем як носієм філософської культури.
- 4.18. Суб’єкт-суб’єктна модель процесу викладання: суб’єкт-викладач, суб’єкт-учень (гімназист, ліцеїст).
- 4.19. Викладання філософії як цілісний процес; основні принципи підбору та викладу матеріалу в курсі філософії.
- 4.20. Формування цілісної картини світу й перетворення учнівства в співтворчість; принцип толерантності, інтелектуальної свободи учнівства.
- 4.21. Естетична складова освітнього простору в процесі викладання філософії. Художній текст і музичний фон у філософській освіті. Образна та емоційна насиченість освітньо-філософського простору.
- 4.22. Візуальність та вербальність у формуванні філософських переконань. Основні вимоги до системи засобів наочності.
- 4.23. Потенціал комп’ютеризації, алгоритмізації та інформатизації в інтенсифікації навчального процесу (електронні версії підручників, навчальних посібників, глосаріїв, контрольних завдань з філософії).
- 4.24. Загальна й окрема методики лекційного курсу з філософії; місце й значення кожної теми в вивченні курсу як цілісності. Види лекцій і їх особливості.
- 4.25. Наукова мова у викладанні філософії (усна і письмова мова).
4. 26. Філософський семінар: цілі, організація, ефективність.
4. 27. Організація і керівництво самостійною роботою студента при вивченні курсу філософії. Науково-дослідницька робота викладача філософії з учнівством.

4.28. Організація поточного та проміжного контролю знань студентів з філософських дисциплін.

III. Критерії оцінювання відповідей абітурієнтів на фаховому екзамені.

Тривалість підготовки до усної відповіді на фаховому випробуванні може становити 30-40 хвилин.

Максимальна кількість набраних балів при фаховому випробуванні та правильних відповідях на всі завдання – 200.

<i>Рівень</i>	<i>Кількісна характеристика рівня</i>	<i>Характеристика відповіді абітурієнта</i>
Низький	100 – 123 бали	Абітурієнти, які виявили прогалини в знаннях основного програмного матеріалу, припустилися принципових помилок у виконанні завдань, передбачених програмою. Як правило, оцінка “незадовільно” виставляється слухачам, які не здатні продовжувати навчання або розпочати професійну діяльність по закінченні навчання без додаткових занять за відповідною програмою.
Задовільний	124 – 149 балів	Абітурієнти, які виявили знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і професійної роботи, здатні виконувати завдання навчальної програми і знайомі з основною літературою, що рекомендована програмою. Як правило, оцінка “задовільно” виставляється слухачам, які допустили незначні огріхи у відповідях при складанні іспиту чи при виконанні екзаменаційних завдань, але мають необхідні знання і спроможні з допомогою викладача виправити допущені помилки. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які за умов ознайомлення із загальними положеннями дисципліни допускають логічні помилки у висвітленні її проблемних аспектів, але при цьому виявляють здатність виправляти допущені помилки за допомогою викладача.
Достатній	150 – 174 балів	Абітурієнти виявляють повне знання

		<p>програмного матеріалу, успішно виконують завдання навчальної програми, засвоїли зміст основної рекомендованої літератури. Абітурієнти виявляють систематичний характер знань з теми іспиту, здатен самостійно їх поповнювати та оновлювати в процесі подальшої навчальної роботи та професійної діяльності, це абітурієнти які в повному обсязі оволоділи навчальним матеріалом бакалаврату з відповідних програмних блоків, здатні вільно оперувати базовими поняттями та категоріями, здійснювати порівняльну характеристику основних концепцій та методологічних напрямів, але при цьому відчують труднощі в творчому переосмисленні засвоєних знань, синтезуванні повних самостійних висновків та узагальнень.</p>
Високий	175 – 200 балів	<p>Абітурієнти розуміють взаємозв'язок основних понять теми, їх значення для професії викладача, філософа, релігієзнавця і виявили творчі здібності у використанні програмного матеріалу, демонструють грамотне посилання на джерела та вихід на рівень теоретичних узагальнень та критичного аналізу.</p>

Студентам забороняється заходити до аудиторії, в якій проводиться екзамен, після 30 хвилин з початку його проведення. Студентам не дозволяється залишати екзаменаційну аудиторію протягом перших 30 хвилин іспиту, за винятком, якщо вони завершили всі передбачені іспитом процедури і на цій підставі отримали дозвіл екзаменатора.

Студентам забороняється брати до екзаменаційної аудиторії будь-які книжки, зошити, папери, а також портфелі, сумки, інші речі, в яких ці книжки або папери можуть знаходитися.

Будь-який студент, який здійснив:

а) спробу занести ці речі до екзаменаційної кімнати або ж скористатися цими матеріалами під час іспиту

б) спробу отримати безпосередньо чи опосередковано допомогу іншого слухача, або допомогти іншому студентові буде позбавлений права складати

іспит. На вимогу екзаменатора студент повинен терміново залишити екзаменаційну аудиторію.

Під час проведення іспиту студентам забороняється спілкуватися одним з одним. Всі питання з'ясовуються через екзаменатора.